

PATIENTSÄKERHETSBERÄTTELSE 2011 FÖR EDÖ VÅRD- OCH OMSORGSBOENDE OCH SERVICEHUS OCH FÖR FARSTA VÅRD- OCH OMSORGSBOENDE

Inledning

Patientsäkerhetslagen¹ syftar till att främja hög patientsäkerhet inom hälso- och sjukvården. Vårdgivaren får ett tydligt ansvar att bedriva ett systematiskt patientsäkerhetsarbete och att arbeta förebyggande för att förhindra vårdskador.

Med vårdskada avses lidande, kroppslig eller psykisk skada eller sjukdom samt dödsfall som hade kunnat undvikas om adekvata åtgärder hade vidtagits vid patientens kontakt med hälso- och sjukvården.

Enligt Patientsäkerhetslagen ska vårdgivare dokumentera hur det organisatoriska ansvaret för patientsäkerhetsarbetet är fördelat inom verksamheten.

Vårdgivaren ska senast 1 mars varje år upprätta en patientsäkerhetsberättelse av vilken det ska framgå:

1. hur patientsäkerhetsarbetet har bedrivits under föregående kalenderår,
2. vilka åtgärder som har vidtagits för att öka patientsäkerheten, och
3. vilka resultat som har uppnåtts

Fördelning av ansvaret för patientsäkerhetsarbetet:

Stadsdelsnämnden (vårdgivaren) ska:

- planera, leda och kontrollera verksamheten på ett sätt som leder till att kravet på god vård enligt hälso- och sjukvårdslagen² upprätthålls,
- vidta de åtgärder som behövs för att förebygga att patienter drabbas av vårdskador,
- utreda händelser i verksamheten som har medfört eller som hade kunnat medföra en vårdskada i syfte att, så långt som möjligt, klarlägga händelse-

¹ Patientsäkerhetslagen (SFS 2010:659)

² Hälso- och sjukvårdslagen (1982:763)

förloppet och vilka faktorer som påverkat det samt ge underlag för förbättringsåtgärder,

- ge patienterna och deras närstående möjlighet att delta i patientsäkerhetsarbetet,
- till Socialstyrelsen snarast anmäla händelser som har medfört eller hade kunnat medföra en allvarlig vårdskada,
- till Socialstyrelsen snarast anmäla om det finns särskild anledning att befara att en person, som har legitimation för ett yrke inom hälso- och sjukvård och som är verksam eller har varit verksam hos vårdgivaren, kan utgöra en fara för patientsäkerheten,
- snarast informera en patient om att det inträffat en händelse som medfört en vårdskada och vilka åtgärder vårdgivaren avser att vidta för att en liknande händelse inte ska inträffa igen,
- informera en patient om möjligheten att anmäla klagomål till Socialstyrelsen,
- informera en patient om möjligheten att begära ersättning enligt patientskadelagen³ eller från läkemedelsförsäkringen,
- informera en patient om patientnämndernas arbete

Dessutom ansvarar stadsdelsnämnden enligt Ledningssystem för kvalitet och patientsäkerhet i hälso- och sjukvård⁴ bland annat för att det finns en verksamhetschef för hälso- och sjukvårdsverksamheten⁵ som också ges möjligheten att utföra uppgiften så att patientsäkerheten är tillfredsställande och vården av god kvalitet.

Enligt hälso- och sjukvårdslagen ska det i stadsdelens/kommunens hälso- och sjukvård finnas en sjuksköterska som har det medicinska ansvaret i verksamheten, medicinskt ansvarig sjuksköterska, MAS⁶. Stadsdelsnämnden ansvarar också för att MAS ges en organisatorisk ställning och placering som gör det möjligt att fullgöra arbetsuppgifterna.

Verksamhetschefen och MAS ska samverka och samråda i frågor som rör verksamhetens kvalitet och patientsäkerhet.

³ Patientskadelagen (1996:799)

⁴ Socialstyrelsens föreskrift (SOSFS 2005:12) om ledningssystem för kvalitet och patientsäkerhet i hälso- och sjukvården

⁵ 29 § Hälso- och sjukvårdslagen

⁶ 24 § Hälso- och sjukvårdslagen och 7 kap. 3 § Patientsäkerhetsförordningen

Verksamhetschefen ska:

- samarbeta med MAS i patientsäkerhetsarbetet inom hälso- och sjukvården,
- ansvara för att hälso- och sjukvården är organiserad så att den tillgodoser hög patientsäkerhet,
- fastställa och dokumentera rutiner för hur det systematiska patient-säkerhetsarbetet kontinuerlig ska bedrivas för att garantera en säker vård,
- ansvara för uppföljning och analys av verksamheten så att åtgärder vidtas för att garantera en säker vård,
- upprätta en tidplan för de åtgärder som inte kan vidtas omedelbart,
- ansvara för att information till berörd patient och/eller närstående ges om inträffade händelser, åtgärder, möjlighet att anmäla och begära patient-skadeersättning samt informera om patientnämndernas verksamhet, och
- ansvara för att ge patienter och närstående möjlighet att delta i patient-säkerhetsarbetet,
- ansvara för att anmäla legitimerad hälso- och sjukvårdspersonal till Socialstyrelsen om det finns skälig anledning att befara att personen i fråga kan utgöra en fara för patientsäkerheten

Verksamhetschefen kan uppdra åt befattningshavare som har tillräcklig kompetens och erfarenhet inom verksamheten, t ex enhetschefer, att fullgöra vissa enskilda ledningsuppgifter .

MAS ska:

- samarbeta med verksamhetschefen i patientsäkerhetsarbetet inom hälso- och sjukvården,
- ansvara för att patienterna får en säker och ändamålsenlig hälso- och sjukvård av god kvalitet inom kommunens ansvarsområde,
- ansvara för att journaler förs i den omfattning som föreskrivs i patientdatalagen⁷
- ansvara för att patienterna får den hälso- och sjukvård som en läkare förordnat om,
- ansvara för att de lokala riktlinjerna för läkemedelshanteringen är ändamålsenliga och väl fungerande,
- ansvara för att det finns sådana lokala riktlinjer att kontakt tas med läkare eller annan hälso- och sjukvårdspersonal, när en patients tillstånd fordrar det,
- ansvara för att beslut om att delegera ansvar för vårduppgifter är förenliga med säkerheten för patienterna

⁷ Patientdatalagen (2008:355)

- ansvara för att anmälan görs till den nämnd som har ledningen av hälso- och sjukvårdsverksamheten om en patient drabbats av eller hade kunnat drabbas av en allvarlig vårdskada,
- upprätta lokala riktlinjer för att säkerställa patientsäkerheten och
- följa upp att de lokala riktlinjerna efterlevs

Hälso- och sjukvårdspersonalen ska medverka i det systematiska patientsäkerhetsarbetet genom att delta i:

- framtagande, utprovning och vidareutveckling av rutiner och metoder för att främja patientsäkerheten
- risk- och avvikelshantering
- följa lokala riktlinjer och rutiner för att stärka patientsäkerheten

Patientsäkerhetsarbete

Avvikelsehantering och Lex Maria

Med avvikelse menas en icke förväntad händelse i verksamheten avseende hälso- och sjukvård som medfört eller skulle kunna medföra vårdskada eller risk för vårdskada för patienten.

Verksamhetschefen ansvarar för

- att det finns lokala riktlinjer och rutiner för att identifiera, dokumentera och rapportera negativa händelser och tillbud,
- att det finns lokala riktlinjer och rutiner för att fastställa och åtgärda orsakerna och följa upp vidtagna åtgärders effekt,
- att det finns rutiner för att sammanställa och återföra negativa och positiva erfarenheter från avvikelshantering till verksamhetens personal och andra berörda,
- att det finns rutiner för att använda erfarenheterna från avvikelshantering

MAS ansvarar för

- att upprätta lokala riktlinjer för avvikelshantering,
- snarast göra en bedömning om avvikelserna kan hanteras i det lokala avvikelssystemet eller om en anmälan enligt Lex Maria till Socialstyrelsen ska göras,
- att anmäla till stadsdelsnämnden om en patient i samband med vård och behandling har drabbats av eller utsatts för risk att drabbas av allvarlig vårdskada,
- till stadsdelsnämnden redovisa antalet avvikelser två gånger per år

Enhetschefen ansvarar för

- att upprätta lokala rutiner utifrån MAS lokala riktlinjer för avvikelshantering
- att avvikelser hanteras, åtgärdas och följs upp enligt riktlinjer och rutiner

Hälso- och sjukvårdspersonalen ansvarar för

- att anmäla till enhetschef och MAS om en patient i samband med vård och behandling har drabbats av eller utsatts för risk att drabbas av vårdskada
- att avvikelser rapporteras i det databaserade avvikelseprogrammet,
- att avvikelser hanteras, åtgärdas och följs upp enligt lokala riktlinjer och rutiner

Delegering**Verksamhetschefen** ansvarar för

- att MAS lokala riktlinjer är kända och används i det dagliga arbetet,
- att det finns tillräckligt med hälso- och sjukvårdspersonal för att ge en god och säker vård

MAS ansvarar för

- att beslut för att delegera ansvar för hälso- och sjukvårdsuppgifter är förenliga med patientsäkerheten,
- att utarbeta och besluta om lokala riktlinjer,
- att följa upp att riktlinjerna följs

Enhetschef ansvarar för

- att omvårdnadspersonal vid anställning informeras om att delegering av hälso- och sjukvårdsuppgifter kan ingå i arbetsuppgifterna,
- att omvårdnadspersonal vid anställning har förutsättningar att efter legitimerad personals bedömning ta emot delegering av hälso- och sjukvårdsuppgifter

Hälso- och sjukvårdspersonalen ansvarar för

- att efter utbildning av omvårdnadspersonal och genomfört godkänt kunskapstest besluta om delegering,
- att den som tar emot en delegering har förutsättningar att fullgöra uppgiften,
- att dokumentera det i det databaserade delegeringsprogrammet,
- att regelbundet följa upp att delegerade uppgifter utförs på ett patientsäkert sätt

- att ompröva och eventuellt återkalla delegeringsbeslutet när omständigheterna kräver det

Omvårdnadspersonalen ansvarar för

- att efter delegeringsutbildning och godkänt kunskapstest utföra de delegerade arbetsuppgifterna på ett patientsäkert sätt

Dokumentation

Patientjournal ska föras för varje patient vid alla vård- och omsorgsboenden och för de boende på servicehuset som är inskrivna i hemsjukvården. För de boende på servicehuset som inte är inskrivna i hemsjukvården ska en journal finnas upprättad för att användas vid de tillfällen då något akut inträffar.

Verksamhetschefen ansvarar för

- att MAS lokala riktlinjer är kända och följs i verksamheten,
- att det finns resurser och att personalen har rätt kompetens för att föra patientjournaler i den omfattning som föreskrivs i patientdatalagen och i Socialstyrelsens föreskrifter,
- att det finns arbetsredskap och den tid som behövs för att kunna fullgöra dokumentationsskyldigheten

MAS ansvarar för

- att det finns lokala riktlinjer för dokumentation, hantering och arkivering av journaler,
- att följa upp att dokumentation förs enligt lagar, föreskrifter och lokala riktlinjer
- att dokumentationen hanteras enligt den lokala riktlinjen

Enhetschefen ansvarar för

- att upprätta lokala rutiner för dokumentation, hantering och arkivering enligt MAS lokala riktlinjer,
- att se till att det finns förutsättningar för hälso- och sjukvårdspersonalen att fullgöra dokumentationsskyldigheten,
- att det finns rutin för kollegial granskning

Hälso- och sjukvårdspersonalen ansvarar för

- att föra patientjournal enligt de lokala riktlinjerna för dokumentation, hantering och arkivering av patientjournal,
- att delta i kollegial granskning av journaler

Hygien och vårdrelaterade infektioner

Enligt hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) ska hälso- och sjukvård vara av god kvalitet och god hygienisk standard.

I stadsdelen finns ett avtal med Stockholms läns landstings Avdelning för vårdhygien. Därigenom får all personal vid vård- och omsorgsboenden och servicehus och personal vid biståndsenheten erbjudande om utbildning.

Verksamhetschefen ansvarar för

- att Vårdhygiens rutiner och handlingsprogram är kända av alla personal och används i den dagliga verksamheten,
- att det finns resurser och utrustning för att personalen ska kunna arbeta i enlighet med hygienrutinerna,

MAS ansvarar för

- att informera om de senaste hygienrutinerna och handlingsprogram som finns för smittsamma infektionssjukdomar.

Enhetschefen ansvarar för

- att gällande hygienrutiner är kända och följs av personalen,
- att utrustning finns för att personalen ska kunna arbeta i enlighet med hygienrutinerna,
- att följa upp och påminna om de rutiner som finns för att inte sprida smitta

Hälso- och sjukvårdspersonalen ansvarar för

- att känna till och tillämpa de hygienrutiner som finns för att inte sprida smitta,
- att känna till och tillämpa gällande handlingsprogram vid smittsamma infektionssjukdomar,
- att handleda och informera omvårdnadspersonal i frågor som rör basal hygien och förebyggande smittspridning

Omvårdnadspersonalen ansvarar för

- att känna till och tillämpa de hygienrutiner som finns för att inte sprida smitta

Informationsöverföring och samverkan

Samverkan ska ske mellan Stockholms läns landsting och Stockholms stads vård- och omsorgsboenden enligt Socialstyrelsens föreskrifter⁸. En överenskommelse mellan Stockholms läns landsting och kommunerna i Stockholms län ska garantera att den enskilde får den vård och behandling m.m. som deras tillstånd fordrar.

Samarbetet mellan landstinget och Stockholms stad ska utvecklas så, att nödvändiga resurser kommer de äldre till godo på bästa sätt. De äldre ska kunna bo kvar i vård- och omsorgsboendet till livets slut. För att patienten ska få en säker vård krävs en obruten vårdkedja och helhetssyn.

Ledningssystem för kvalitet och patientsäkerhet i hälso- och sjukvård skall säkerställa att det finns rutiner

- som klargör ansvaret för samarbetet kring och planeringen av vården av enskilda patienter vad avser t.ex. överföring av information om enskilda patienter och
- för samverkan i vårdprocesserna inom och mellan yrkesgrupper, olika funktioner, enheter, nivåer, verksamheter och ansvarsområden samt olika vårdgivare om det inte finns hinder för detta enligt offentlighets- och sekretesslagen⁹

Rutin för individuell vårdplanering finns i pärm för hälso- och sjukvårdsriktlinjer och rutiner.

Kompetens

Ledningssystem för kvalitet och patientsäkerhet i hälso- och sjukvård skall säkerställa att det finns

- rutiner som tillgodoser att personalen har den kompetens som krävs för att utföra arbetsuppgifterna,
- rutiner som anger personalens befogenheter och
- planer för personalens kompetensutveckling utifrån verksamhetens behov

Verksamhetschefen ansvarar för

- att det finns tillräckligt med personal med den kompetens som krävs för att ge en god och säker vård,
- det finns direktiv och instruktioner för att upprätthålla personalens kompetens genom utbildningsinsatser,

⁸ (SOSFS 2005:27) om samverkan vid in- och utskrivning av patienter i slutenvård

⁹ Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

- att det finns kompetensutvecklingsplaner, individuella och övergripande, för all personal,
- att det finns rutiner för introduktion av nyanställda och personal som varit frånvarande en längre tid,
- att det finns rutiner för information och utbildning för vikarier

MAS ansvar är

- att regelbundet i samarbete med verksamhetschef/enhetschefer informera om ny lagstiftning, nya föreskrifter, riktlinjer och rutiner som upprättas inom stadsdelen,
- att visa på utbildningsbehov inom hälso- och sjukvård bl.a. genom analys av inkomna avvikelser,

Enhetschefen ansvarar för

- att vid anställning beakta att personalen har rätt kompetens,
- att upprätta lokala rutiner för hur introduktion av nyanställd personal ska ske,
- att upprätta lokala rutiner för hur personal efter långtidsfrånvaro ska få nödvändig information/introduktion,
- att upprätta lokala rutiner för hur vikarier ska få information och utbildning

Hälso- och sjukvårdspersonalen ansvarar för

- att hålla sig informerad om och i arbetet tillämpa gällande författningar, lokala riktlinjer och andra regler som gäller,
- att hålla sig uppdaterad med den vetenskapliga utvecklingen inom vården,
- att utfärda delegeringar på ett patientsäkert sätt

Läkarkontakt/ordinationer

Landstinget ansvarar för att behovet av insatser av läkare och annan specialist-kompetent personal tillgodoses. Läkare och annan personal som medverkar i vården har enligt lag personligt ansvar för hur de fullgör sina arbetsuppgifter.

MAS ansvarar för

- att det finns sådana lokala riktlinjer att kontakt tas med läkare eller annan hälso- och sjukvårdspersonal när en patients tillstånd fordrar det,
- att de lokala riktlinjerna är kända för personalen,
- att patienten får den vård och behandling som en läkare ordinerat,
- att se till att organisatoriska och andra förutsättningar finns för att läkares ordinationer och anvisningar skall kunna följas,
- att följa upp och kontrollera hur läkares ordinationer och anvisningar följs

Hälso- och sjukvårdspersonalen ansvarar för

- att ta ställning till när den enskilde patienten kan behöva vårdinsatser av läkare,
- att bevaka att de ordinationer som ges och som ska fullgöras inom verksamheterna utförs på ett riktigt sätt

Läkemedelshantering**Verksamhetschefen** ansvarar för

- att MAS lokala riktlinjer är kända och används i den dagliga verksamheten,
- att det finns personal med den kompetens som behövs för en säker läkemedelshantering,
- att avvikelser i läkemedelshantering anmäls till MAS

MAS ansvarar för

- att utarbeta och besluta om lokala riktlinjer
- att de lokala riktlinjerna är ändamålsenliga
- följa upp att de lokala riktlinjerna används i verksamheten

Enhetschef ansvarar för

- att MAS lokala riktlinjer är kända och efterlevs i den dagliga verksamheten,
- att det finns personal med den kompetens som behövs för en säker läkemedelshantering.
- att utse sjuksköterska som ansvarar för läkemedelsförråd och rekvisition av läkemedel.
- att utse annan sjuksköterska än den som ansvarar för läkemedelsförråd och rekvisition för kontroll av narkotikaförbrukningen

Sjuksköterskan har det övergripande ansvaret för läkemedelshantering (förvaring, uttag, iordningställande och överlämnande) och ansvarar för att lagar, förordningar och föreskrifter som berör läkemedelshantering efterföljs. Sjuksköterskan ansvarar för att ge delegering av läkemedelshantering på ett säkert sätt till omvårdnadspersonal efter utbildning och kunskapskontroll. Sjuksköterskan ska se till att information ges till berörd personal om de föreskrifter, allmänna råd och andra bestämmelser som rör hantering av läkemedel. Dessutom ska sjuksköterskan instruera i frågor som rör läkemedelshantering.

Omvårdnadspersonalen ansvarar för att

- efter utbildning och godkänd kunskapskontroll dela ut läkemedel till **rätt person, vid rätt tid, på rätt sätt**,
- rapportera till sjuksköterska avvikelser: t.ex. om läkemedel inte givits, om läkemedel saknas,
- rapportera till sjuksköterska om patienten inte vill ha läkemedlet, spottar ut, kräks upp det,
- rapportera till sjuksköterska om eventuella biverkningar, t.ex. patienten är illamående, tröttare än vanligt, yr.

Medicintekniska produkter**Verksamhetschefen** ansvarar för

- att det finns en skriftlig lokal riktlinje för användning och hantering av MTP,
- att hälso- och sjukvårdspersonal får ändamålsenlig utbildning i användning av MTP,
- att ansvaret för användning av MTP och anmälningsplikten avseende olyckor och tillbud är fastställt i en lokal instruktion och att det framgår vem eller vilka som ansvarar för detta,
- att användningen av MTP och tillämpningen av fastställda rutiner och ansvarsfördelningar fortlöpande följs upp och säkras,
- att information om MTP som myndigheterna ger ut görs tillgänglig för all personal,
- att kvalitetssystemen som omfattar ovanstående punkter är dokumenterade och finns tillgängliga för Socialstyrelsen och andra myndigheter

MAS ansvarar för

- att ta emot avvikelserapporter samt göra eventuell Lex Maria-anmälan

Enhetschefen ansvarar för

- att upprätta lokala rutiner enligt gällande lokal riktlinje,
- att MTP inventeras, registreras, märks och följs upp enligt fastställd rutin,
- att personalen får utbildning i hur MTP ska användas och är kompetent att använda och hantera produkterna,
- att endast säkra och medicinskt ändamålsenliga produkter används,
- att produkterna är korrekt installerade och kontrollerade innan de används,
- att produkterna underhålls regelbundet,
- att det finns bruksanvisningar och teknisk dokumentation,
- att produkter uttrangeras när de inte längre får användas

Hälso- och sjukvårdspersonalen ansvarar för

- att arbeta enligt upprättade lokala riktlinjer och rutiner,
- att prova ut och förskriva MTP, se till att produkten är lämplig samt att omvårdnadspersonal och/eller patienten kan hantera produkten på rätt sätt,
- att använda MTP för undersökning, behandling eller annan insats på ett för patienten säkert sätt,
- att lämpliga åtgärder vidtas för att begränsa omfattningen av skador om en olycka inträffar i samband med att MTP används,
- att kontrollera funktionen hos MTP före och efter användning enligt instruktioner,
- att MTP inventeras, registreras, märks och följs upp enligt fastställda rutiner

Omvårdnadspersonalen ansvarar för

- att använda MTP enligt hälso- och sjukvårdspersonalens handledning och utbildning.

Riskanalyser

Ledningssystem för kvalitet och patientsäkerhet i hälso- och sjukvård skall säkerställa att det finns rutiner för att

- identifiera, analysera och bedöma riskerna i verksamheten,
- åtgärda orsakerna till riskerna,
- göra en särskild riskbedömning vid väsentliga förändringar i verksamheten

Riskanalys skall alltid göras vid organisationsförändringar eller då nya metoder och ny teknik ska införas. Syftet är att minska risken för felaktiga beslut som påverkar patientsäkerheten

Riskbedömning för enskilda patienter när det gäller fall, nutrition och trycksår ska göras vid inflyttning till särskilt boende och servicehus och sedan uppdateras två gånger per år. Rutiner för det finns i en pärm för hälso- och sjukvårdriktlinjer och rutiner.